

Karlo Jagatić¹

Američki pogled na jugoslavensku politiku nesvrstanosti od 1955. do 1962. godine

Jugoslavenska vanjska politika tijekom 1950-ih i 1960-ih godina bila je određena trima ključnim faktorima: odnosom sa Sovjetskim Savezom i Sjedinjenim Američkim Državama te politika nesvrstanosti. Međutim, održavanje ravnoteže među tim elementima nerijetko je bilo otežano zbog njihove sveprisutne kontradiktornosti. Sve šira međunarodna suradnja Jugoslavije i njezino javno zagovaranje vanblokovske politike izazivali su negativne reakcije u određenim američkim političkim krugovima tijekom 1950-ih godina. Dio američkog tiska i kongresmena povezivao je nesvrstanost sa Sovjetskim Savezom što je dovodilo do sve češćih zahtjeva za revizijom jugoslavensko-američkih odnosa. Antijugoslavenski sentiment svoj vrhunac dosegao je 1961. godine nakon prosovjetskog i antinesvrstanog govora Josipa Broza Tita na Beogradskoj konferenciji. Sukobi između američke izvršne i zakonodavne vlasti trajali su gotovo godinu dana, no usprkos protivljenju Kennedyjeve administracije, Kongres je 1962. godine Jugoslaviji ukinuo status „najpovlaštenije nacije“.

Ključne riječi: Jugoslavija, nesvrstanost, Sjedinjene Američke Države, Josip Broz Tito, Sovjetski Savez.

1. Uvod

Politika nesvrstanosti, specifična za razdoblje hladnog rata, bila je odgovor pretežito azijskih i afričkih država koje su bile u okruženju bipolarnih vojno-političkih saveza Istoka i Zapada.² Ipak, nesvrstanost nije bila istovjetna konceptu neutralnosti jer njezin idejni cilj nije bio izbjegavanje kriznih žarišta,

---

1 Karlo Jagatić, univ. mag. educ. hist. et univ. mag educ. croat., 10360 Sesevete, Hrvatska, jagatickarlo@gmail.com.

2 Kardelj, *Istorijski koreni nesvrstavanja*, 5; Stojković, *Tito-Nehru-Naser*, 43.

već sudjelovanje u istima, ali s pozicije treće strane, potencijalno djelujući kao aktivni mirotvorni medijator.³ Lideri navedene politike kontinuirano su isticali vrijednosti antiimperijalizma, antikolonijalizma, borbu protiv neokolonijalizma te blokovske podjele svijeta. Vrijednosti takve politike bile su usko povezane s borbom za neovisnost država na azijskom i afričkom kontinentu.⁴ Upravo su bivše kolonijalne države bile one koje su u najvećem broju prihvatile politiku nesvrstanosti, a ključna pretpostavka za navedeno trebala je biti njihova aspiracija da izbjegnu ulogu objekta hladnoratovske politike.⁵ U radu će se na konkretnim primjerima „nesvrstanih” država u početnom razdoblju oblikovanja nove politike, prikazati u kojoj su mjeri postavljeni ciljevi i ideje bili ostvareni i primjenjivi u političkoj praksi.

Jugoslavija se idejno pridružila se tom međunarodnom „savezu” država s različitim društveno-političkim uređenjima i nerijetko suprotstavljenim vanjskopolitičkim stavovima. Dakako, Jugoslavija je od 1945. do 1948./1949. godine bila pod snažnim utjecajem Sovjetskog Saveza te u navedenom razdoblju.⁶ Zbog Titovih vanjskopolitičkih inicijativa koje su narušavale interese Sovjetskog Saveza u kontekstu odnosa Josifa Staljina sa Sjedinjenim Američkim Državama (SAD), Jugoslaviju je 1948. godine, nakon izbacivanja iz Informbiroa, Istočni blok politički i gospodarski izolirao.⁷ Poslijeratne ekonomske poteškoće, dodatno potaknute velikom sušom 1950. godine, nagnale su jugoslavensku vladu na intenzivniju suradnju sa SAD-om koja se nerijetko temeljila na politici „održavanja Tita na površini”.⁸ Jugoslaviji je u gospodarskom i vojnom kontekstu bila potrebna pomoć, dok je cilj SAD-a bio prikazati kako autonomni komunistički režimi mogu računati na potporu Zapada.⁹ Međutim, jugoslavenska pozicija suradnje s ideološkim protivnikom, kao i nemogućnost poboljšanja odnosa sa Sovjetskim Savezom, 1949. godine potaknula je jugoslavenske političke čelnike na promjenu vanjske politike. Tako je Edvard Kardelj 26. rujna 1949. godine na plenarnoj sjednici Opće skupštine Ujedinjenih naroda održao govor u kojemu je naglasio potrebu za miroljubivom koegzistencijom među zemljama različitih društvenih sistema, što je u simboličnom smislu označavalo

3 Petković, „Porijeklo, ciljevi i razvoj nesvrstanosti”, 86; Stojković, *Tito-Nehru-Naser*, 55.

4 Vukadinović, *Međunarodni odnosi od hladnog rata do globalnog poretka*, 133.

5 Petković, „Porijeklo, ciljevi i razvoj nesvrstanosti” 86; Stojković, *Tito-Nehru-Naser*, 51.

6 Bilandžić, *Hrvatska moderna povijest*, 198. Vidi više u: Previšić, Martin. 2019. *Povijest Golog otoka*. Zagreb. Fraktura.; Jurković, Danijel. 2023. „Odnosi Jugoslavije i Sovjetskoga Saveza od 1947. do 1953. u kontekstu Informbiroa prema vodećim jugoslavenskim tiskovinama”. Doktorski rad, Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu.

7 Pirjevec, *Tito i drugovi*, 222.; Banac, *Sa Staljinom protiv Tita*, 45-46, 55, 126.

8 Jakovina, *Američki komunistički saveznik*, 292–293.

9 Banac, *Sa Staljinom protiv Tita*, 132.

prve korake prema novim vanjskopolitičkim obrascima.¹⁰

Cilj rada predstaviti je proces jugoslavenske vanjske politike od sukoba Tito-Staljin te razvoj nesvrstanosti tijekom 1950-ih do početka 1960-ih godina. Radom će se prikazati kakva je bila percepcija američkih političkih dužnosnika i javnosti prema novom smjeru jugoslavenske vanjske politike te sve intenzivnijih suradnji s azijskim i afričkim državicima. Shodno navedenom, radom će se nastojati odgovoriti na pitanje je li američka politika (jugoslavensku) nesvrstanost smatrala prijetnjom interesima Zapada i nevoljke promjene odnosa snaga u jugoistočnoj Europi ili tek kao benignu politiku većinski država Trećeg svijeta. Također će se utvrditi posljedice Titovog govora na Beogradskoj konferenciji 1961. godine. Navedeno će se kontekstualizirati odnosom Jugoslavije i SAD-a, pri čemu će se pozornost posvetiti i američkoj potpori jugoslavenskom vodstvu tijekom 1950-ih, potaknutoj specifičnim položajem Jugoslavije nakon informbiroovskog sukoba.

Pitanje jugoslavenskih međunarodnih odnosa, konkretno onih sa SAD-om, u srpskoj historiografiji podrobnije je obradio povjesničar Dragan Bogetić u svojim znanstvenim radovima i monografijama. U hrvatskoj historiografiji, navedenom temom izraženije su se bavili povjesničari Tvrtko Jakovina i Darko Bekić. Iako je tema početaka jugoslavenske politike nesvrstanosti tijekom 1950-ih i 1960-ih godina u kontekstu odnosa sa SAD-om do sada kvalitetno obrađena, cilj rad je putem analize različitih izvora te zbornika dokumenata, posebno onih američkog *State Departmenta* pokazati stavove najviših američkih političkih dužnosnika prema politici nesvrstanosti i Jugoslavije. U tom kontekstu, okosnicu rada čini analiza sekundarne literature domaćih i inozemnih autora. Analiziran je značajan broj novinskih članaka američkih tiskovina poput *New York Timesa* te *The Evening Star*, ali i nekoliko brojeva jugoslavenskog *Vjesnika* i *Borbe*. Ovim istraživanjem proširuje se postojeće razumijevanje američkog pogleda na jugoslavensku politiku nesvrstanosti i to podrobijom analizom dokumenata, medijskih izvještaja i izjava tadašnjih političara. Uz to, rad će obuhvatiti i pitanje položaja Jugoslavije u odnosu na hladnoratovske velesile, u kontekstu njezina zaokreta u vanjskoj politici. Bit će prikazano i kako je ta promjena utjecala na međunarodne odnose te koje je vanjskopolitičke posljedice imala za socijalističku Jugoslaviju.

---

¹⁰ Bekić, *Jugoslavija u hladnom ratu*, 84.

2. Izvorišta politike nesvrstavanja u svijetu

Prva značajnija okupljanja u okviru izgradnje politike nesvrstanosti započela su sredinom 1950-ih godina pri čemu su se posebno istaknuli upravo azijski državnici. U tom kontekstu, 1954. godine u Colombu sastali su se premijeri Indije, Burme (kasnije Mjanmar), Cejlona (kasnije Šri Lanka), Pakistana i Indonezije. Oni su od 28. travnja do 2. svibnja raspravljali o razoružanju, dekolonizaciji te pravima naroda na autonomni razvoj.¹¹ Međutim, već u samom početku stvaranja nove političke platforme bile su uočljive kontradiktornosti koje su se ogledale u činjenici da su od 1947. godine, pa i tijekom navedene konferencije, Pakistan i Indija bili u vojnom sukobu oko regije Kašmir.¹² Usporedno s konferencijom u Colombu, u travnju iste godine Indija i Narodna Republika Kina formirale su tzv. *Panchau Shilau*, odnosno *Pet načela mirne koegzistencije* (uzajamno nenapadanje, međusobno poštivanje teritorijalnog suvereniteta, jednakost i uzajamna korist, međusobno nemiješanje u unutarnje poslove te miran suživot).¹³ Međutim, vjerojatno najpoznatije okupljanje začetaka nesvrstanih održano je u Bandungu tijekom travnja 1955. godine na kojemu je sudjelovalo 29 državnika Trećeg svijeta. Okupljeni su se založili za potpunu neovisnost prema hladnoratovskim vojno-političkim blokovima. Bandunška konferencija tako je postala simbolom prvog značajnijeg okupljanja državnika koji su, barem deklarativno, težili transformaciji postojećih međunarodnih odnosa na temeljima miroljubive koegzistencije i ravnopravnosti.¹⁴ Okupljeni su podržali uklanjanje svake forme rasne segregacije te diskriminacije širom svijeta, a u zaključku *Bandunške deklaracije* istaknuta je važnost za promicanjem suradnje i očuvanjem mira. Također je naglašeno poštovanje suvereniteta i teritorijalne cjelovitosti svih država, suzdržavanje od miješanja u unutarnje poslove drugih država, izbjegavanje sudjelovanja u međunarodnim dogovorima koji bi služili interesima dominantnih sila, suzdržavanje od prijetnji agresijom ili uporabe sile protiv bilo koje države te rješavanje svih međunarodnih sporova mirnim pregovorima.¹⁵ Ta tri okupljanja obilježili su idejnu politiku zemalja Trećeg svijeta. Ipak, već u samim počecima bilo je jasno da će mnogi od zacrtanih ciljeva biti ozbiljno dovedeni u pitanje pod pritiskom hladnoratovskih okolnosti. Dominantna uloga SAD-a i Sovjetskog Saveza na

11 Glennon, *Foreign Relations of the United States 1952–1954*, 1132.

12 Više u: Ahmad Ahanger, Javid. „The Chronic Conflict Over Kashmir“. *World Affairs: The Journal of International Issues*, 23 (2019), br. 2. 88–97.

13 Jakovina, *Treća strana hladnog rata*, 36.

14 Stojković, *Tito-Nehru-Naser*, 56; Kardelj, *Istorijski koreni nesvrstavanja*, 22.

15 Vidi u: Homer Alexander, Jack. 1955. *Bandung: An on-the-spot description of the Asian-African Conference, Bandung, Indonesia, April, 1955*. Chicago: Toward Freedom.

svjetskoj sceni, procesi globalizacije, gospodarska nerazvijenost te potreba za vanjskom pomoći brojnim afričkim i azijskim državama često su otežavali provedbu deklarativno nesvrstane i mirotvorne politike. U tom pogledu, Jugoslavija nije bila iznimka, već primjer općih izazova s kojima su se suočavale države koje su službeno ostale izvan blokovske podjele. Događaji iz 1950-ih, a osobito Beogradska konferencija 1961. godine, jasno su pokazali razliku između visokih ideala i stvarne političke prakse potvrđujući da politika ostaje dinamičan proces koji ne može uvijek dosljedno slijediti načela istaknuta u službenim dokumentima i deklaracijama.

3. Jugoslavenska politika nesvrstanosti i američki stav na Titovu diplomatsku aktivnost do kraja 1950-ih godina

Jugoslavenska historiografija nastojala je idealizirati ulogu Josipa Broza Tita unutar Pokreta nesvrstanih pa se nerijetko navodilo kako jugoslavenska nesvrstanost nije bila rezultat vanjskopoličkih čimbenika, već da su temelji politike proizašli iz Narodnooslobodilačke borbe (NOB).¹⁶ Treba istaknuti kako je Jugoslavija prije svega bila socijalistička država koja zbog svog društvenog uređenja nikako nije mogla u prionuti u Zapadni blok. S druge strane, nakon 1948. godine Jugoslavija nije mogla ostvarivati ostvariti prethodne veze s Istočnim blokom s obzirom na to da je jugoslavenska vlada oblikovala vlastiti model socijalizma, izražen u vidu radničkog samoupravljanja, ali je isto tako bila neovisnija u pogledu vanjske politike. Upravo su to bili temeljni razlozi zbog čega je Jugoslavija morala prionuti tzv. „trećim putem“ tražeći suradnike izvan Europe. Dakako, Titu bila je jasna ne samo podjela svijeta, već i nezavidna situacija u kojoj se Jugoslavija u tom trenutku nalazila. On je već 1950. godine počeo javno naglašavati neovisnu vanjsku politiku Jugoslavije koja navodno nije bila opterećena blokovskom podjelom svijeta. Tito je u novogodišnjem govoru kazao da je „Vlada FNRJ odlučno pošla putem vođenja svoje samostalne spoljne politike koja se zasniva na strogoj principijalnosti u svim međunarodnim pitanjima, koja se zasniva na svestranoj saradnji za očuvanje mira u svijetu, za poštovanje nezavisnosti i suverenosti i malih naroda“.¹⁷ Govor Josipa Broza iz veljače 1950. godine na predizbornom zboru također potkrepljuje argument da jugoslavenska „nesvrstanost“ nije imala ishodište u NOB-u, već da je do promjene politike došlo tek nakon prekida odnosa s Moskvom. U kontekstu

16 Pribičević, „Aktualni problemi u međunarodnim odnosima i vanjska politika SFRJ“, 18; Petković, „Spoljna politika Jugoslavije i njeno mesto u pokretu nesvrstanosti“, 29–30; Stojanović, „Koreni i smisao jugoslovenske politike nesvrstanosti“, 131–132.

17 Filipović, *Josip Broz Tito: Izbor iz djela*, 20.

navedenog, Tito je tada iznio sljedeće: „Mi kažemo, a to govorimo već od onda kad smo se posvađali sa Informbiroom, da ni u kakav drugi tabor mi ne mislimo da idemo. Mi se ne nalazimo ni u čijem taboru, mi nismo ni u kakvom bloku“.¹⁸ Međutim, u teškoj međunarodnoj situaciji za Jugoslaviju, politika nesvrstavanja pokazala se iznimno pogodnom i korisnom vanjskopolitičkom strategijom. Naime, jugoslavenska međunarodna izolacija, ali i ideološki problematična suradnja sa SAD-om, predstavljali su izazov za jugoslavensku vlast. Tako je priklanjanje „nesvrstanoj“ orijentaciji omogućilo Jugoslaviji vanjskopolitičko pozicioniranje te isticanje političke relevantnosti.

Ranih 1950-ih godina, jugoslavenski veleposlanici u New Delhiju, Josip Đerđa i Joža Vilfan, održavali su stalnu komunikaciju s ključnim nesvrstanim ličnostima. Đerđa je nesvrstanost predstavio jugoslavenskim dužnosnicima u jesen 1951. godine, dok je Vilfan svojim aktivnim radom i kontaktima dodatno pobudio Titovu zainteresiranost za mogućnost intenzivnije suradnje s azijskim državama, posebice s Indijom Jawaharlala Nehrua.¹⁹ Inicijativa je potekla upravo s te strane pa je prilikom boravka indijske delegacije u Jugoslaviji tijekom kolovoza 1954. godine Nehruova sestra Vijaya Lakshmi Pandit, predsjednica Opće skupštine UN-a, Titu uručila službeni poziv za posjet Indiji.²⁰ Tito je prihvatio poziv pa je jugoslavenska delegacija od 16. prosinca 1954. do 25. siječnja 1955. godine boravila u Indiji i Burmi.²¹ Najistaknutiji istupi jugoslavenskog državnika na tom putovanju bili su govori pred indijskim parlamentom i na Sveučilištu u Yangonu. Tito je u tim nastupima naglasio pravo naroda na neovisnost i samoodređenje ističući važnost aktivne politike s ciljem smanjenja ekonomske ovisnosti od drugih država. Tamo je još jednom posebno istaknuo „napore da se ne priključimo bilo kome vojnom ili ideološkom bloku“.²² Iako se Josip Broz Tito javno zalagao za načela nesvrstanoosti, njegova pozicija u praksi nije uvijek bila u potpunosti dosljedna tim idejama. Premda Jugoslavija formalno nije pripadala nijednom od blokova u bipolarnom poretku Istoka i Zapada, početkom 1953. godine sklopila je vojno-politički savez s Turskom i Grčkom, državama članicama NATO-a s ciljem osiguravanja obrane u slučaju moguće sovjetske vojne intervencije.²³ Također, retorika o smanjenju ekonomske ovisnosti bila je ujedno i promišljena propagandna strategija jugoslavenskog

18 *Isto*, 21.

19 Pirjevec, *Tito i drugovi*, 401–402.

20 *Isto*, 403.

21 Mandić, *Tito u dijalogu sa svijetom*, 17.

22 Filipović, *Josip Broz Tito: Izbor iz djela*, 51–63.

23 Više u: Gota, Theodora. „Grčka, Turska i Jugoslavija u Balkanskom paktu 1953–1954: novi pogledi“. *Tokovi istorije*, (2011), br. 2. 116–122.

vodstva. Iako se Jugoslavija često predstavljala kao kritičar američke vanjske politike, od 1949. do 1961. godine kontinuirano je primala znatnu financijsku pomoć iz SAD-a. U tom razdoblju američka administracija, nastojeći očuvati jugoslavensku samostalnost u odnosu na Sovjetski Savez, osigurale su gotovo dvije milijarde dolara zajmovima te bespovratnom pomoći u vojne i gospodarske svrhe.²⁴ Naposljetku, može se ustvrditi da je Tito na putovanje išao prvenstveno s ciljem izgradnje nove vanjske politike i pozicioniranjem na političkoj pozornici, a to dokazuje i njegov neformalni razgovor sa suradnicima nakon posjeta Calcutti kada je navodno kazao: „Što bi mala Jugoslavija mogla sama učiniti u tome [vanblokovska politika] ako joj se ne bi pridružila neka velika država? Zbog toga pokušavamo naći saveznike“.²⁵

Titovo prvo putovanje izvan Europe također valja sagledati i u odnosu Jugoslavije s velikim silama. Proces ponovnog oživljavanja odnosa Jugoslavije i Sovjetskog Saveza započeo je tek nakon Staljinove smrti 1953. godine, a kasniji dolazak Nikite Hruščova na čelo države imao je direktan utjecaj i na jugoslavensko-američke odnose.²⁶ Također, novi smjer jugoslavenske vanjske politike i javni istupi Broza Tita u kojima je isticao vanblokovsku politiku u SAD-u su praćeni s velikim interesom, ali i averzijom. Prije svega, „politika neutralizma“, kako se nazivao tek kasnije definirani termin „nesvrstanost“ predstavljala je direktnu ugrozu NATO-u na prostoru Europe, Afrike i Azije.²⁷ Tako je Walter George, predsjednik Komisije za vanjske poslove američkog Senata, kazao kako će Tito morati zaboraviti na potporu SAD-a ako nastavi s politikom nesvrstavanja.²⁸ Nadalje, američki veleposlanik u Jugoslaviji, James Williams Riddleberger, 21. veljače 1955. godine uputio je depešu *State Departmentu* u kojoj je dao opis razgovora s visokim jugoslavenskim dužnicima i komentar na usmjerenje jugoslavenske vanjske politike. On je nakon povratka jugoslavenske delegacije iz Indije i Burme razgovarao s potpredsjednikom jugoslavenske vlade Edvardom Kardeljem, ministrom vanjskih poslova Kočom Popovićem, zamjenikom ministra vanjskih poslova Alešom Beblerom te Jožom Vilfanom, šefom Titovog predsjedničkog kabineta. Riddleberger je na temu jugoslavenske vanjske politike kazao sljedeće:

„Jasno da visoko pozicionirani jugoslavenski dužnosnici i dalje žele kruh namazan s obje strane. Politička podrška, ekonomska i vojna pomoć, rastuća

24 CIA, Dokument br. CIA-RDP80S00003A000100090002-9, „U.S. Policy and Assistance Programs Towards Yugoslavia“

25 Pirjevec, *Tito i drugovi*, 405

26 *Isto*, 321–323.

27 Bogetić, *Nova strategija spoljne politike Jugoslavije*, 49.

28 Pirjevec, *Tito i drugovi*, 405

snaga te dobri odnosi sa Zapadom ostaju od najveće važnosti. U isto vrijeme, antiblokovski govor pruža jednostavan način ilustracije koliko je Jugoslavija ‘drugačija’, neovisna i pomaže opravdati nepopularne unutarnje politike koje se mogu izjednačiti s onima vanblokovskih sila poput Indije i Burme²⁹.

Iz navedenog je primjetno da su pojedini američki dužnosnici imali negativan stav prema jugoslavenskoj nesvrstanosti te da su u njoj vidjeli samo priliku za dokazivanjem, a ne neku vrstu iskrene politike. Američki skepticizam prema politici nesvrstanosti moguće je proizlazio iz procjene kako bi novi politički smjer, predvođen većinom zemalja Trećega svijeta, mogao predstavljati sigurnosni i ideološki izazov. Naime, te su države, opterećene ekonomskom nerazvijenosti i kolonijalnim nasljeđem bile osobito podložne utjecaju komunističke ideologije i približavanju Sovjetskom Savezu. Iako je postojala realna opasnost od snažne američke reakcije, Tito je još snažnije prionuo u konkretizaciju politike „trećeg puta“. Takvi postupci rezultirali su poljuljanim odnosom sa SAD-om, ali je jugoslavenski državnik ubrzo pokušao ublažiti potencijalne negativne učinke svojih vanjskopolitičkih inicijativa. Navedeno je uočljivo iz telegrama koji je uputio američki veleposlanik u Jugoslaviji *State Departmentu* od 25. travnja 1955. godine. U toj depeši navodi se kako je Tito nakon Riddelbergerovih prigovora na jugoslavensko-sovjetske odnose odgovorio da se jugoslavenska vanjska politika temelji isključivo na ideji neuključivanja ni u jedan blok.³⁰ No, jugoslavensko-sovjetsko pomirenje nije naišlo na odobravanje među nekim članovima američkog Kongresa koji su preispitivali mogućnost ukidanja *Programa zajedničke pomoći za Jugoslaviju*.³¹ Tito je bio svjestan da jugoslavenska vanjska politika nije bila prihvaćena od značajnog broja američkih političara, stoga je u pismu upućenom američkom predsjedniku Dwightu Eisenhoweru, u tonovima politike nesvrstanosti i mirne koegzistencije naglasio:

„Normalizacija naših odnosa sa Sovjetskim Savezom i ostalim istočnim državama odvija se na bazi ravnopravnosti i poštovanja nezavisnosti i suvereniteta. Ta normalizacija ne odvija se frontalno sa svim tim zemljama podjednako i uspješno, već pojedinačno i u skladu s uzajamnim poštovanjem interesa. Želim da Vas uvjerim da normalizacija tih odnosa, pa ma kako se ona uspješno odvijala, po našem gledanju ne može i ne smije biti na štetu naših odnosa sa zapadnim zemljama. Jer, kad bi bilo tako, mi ne bismo onda postigli ono što najviše želimo: očuvanje mira i mirnu prijateljsku koegzistenciju i saradnju između država i naroda“.³²

29 Glennon, *Foreign Relations of the United States 1955–1957*, 615–622.

30 Isto, 642.

31 Lees, *Održavanje Tita na površini*, 225.

32 Milošević, Pantelić, *Jugoslavija – Sjedinjene Američke Države*, 27.

Unatoč očiglednom nepovjerenju prema jugoslavenskoj vanjskoj politici od nekolicine članova američkog Kongresa i pojedinih ljudi Eisenhowerove administracije, Bijela kuća načelno se i dalje zalagala za usku suradnju s Titom. Jugoslavenski predsjednik i američki državni tajnik John Foster Dulles sastali su se na Brijunima u listopadu 1955. godine. Njih dvojica tijekom sastanka razgovarali su o mnogobrojnim vanjskopolitičkim pitanjima uključujući odnos Jugoslavije prema Sovjetskom Savezu. Dulles je naposljetku bio zadovoljan sastankom zaključivši da Tito nije sklon žrtvovati neovisnost Jugoslavije u korist Sovjetskog Saveza.³³ Iako je vrh američke administracije zastupao stav da je potrebno nastaviti s pružanjem pomoći Jugoslaviji, dio članova Kongresa s nepovjerenjem je gledao na promjene u jugoslavenskoj vanjskoj politici, osobito na naznake približavanja Sovjetskom Savezu tumačeći ih kao izdaju američkih interesa i dosadašnjih nastojanja da se Jugoslavija održi izvan sovjetske sfere utjecaja. Kao najjasniji dokaz takvim američkim nastojanjima je i *Zajednički memorandum SAD-a, Francuske i Ujedinjenog Kraljevstva* potpisan 1951. godine na poticaj SAD-a, kojim su sve članice NATO-saveza pozvane na pružanje sveobuhvatne ekonomske podrške Jugoslaviji, a sve s ciljem očuvanja njezina „nacionalnog otpora prema sovjetskom imperijalizmu“.³⁴

Jugoslavenska vlada naposljetku je uspjela prevladati pritiske iz SAD-a, što joj je omogućilo još intenzivniju suradnjom sa zagovornicima politike nesvrstanosti. Spomenuto je najjasnije izraženo susretom egipatskog predsjednika Gamela Abdela Nasera, indijskog premijera Jawaharlala Nehrua i Tita na Brijunima u srpnju 1956. godine.³⁵ Kruna sastanka bilo je usuglašavanje i donošenje *Brijunske deklaracije* koja je zbog upornosti Jawaharlala Nehrua imala puno manje radikalnih antizapadnih elemenata na kojima su inzistirali Tito i Naser.³⁶ U zajedničkoj izjavi trojice državnika, ponovno su istaknuti uzvišeni ideali vanblokofske politike naglašavajući da se: „mir ne može postići podjelom, već težnjom ka kolektivnoj sigurnosti u svjetskim razmjerima i proširivanjem prostora slobode, kao i okončanjem dominacije jedne zemlje nad drugom“.³⁷ Iako je *Deklaracija* usvojena, a susret trojice državnika označio svojevrsan uspjeh jugoslavenske diplomacije i potvrdu Titovog utjecaja, sastanak je obilježila suzdržanost indijskog premijera. Nakon završetka petosatnih razgovora, Nehru je bio vidno uznemiren zbog velikog broja jugoslavenskih novinara i pažnje

33 Jakovina, *Socijalizam na američkoj pšenici*, 86–90.

34 NATO, Dokument br. D-D(51) 174, North Atlantic Council Deputies, “Economic Assistance to Yugoslavia (Joint Memo by US, UK and French Deputies)”.

35 Pirjevec, *Tito i drugovi*, 405.

36 Petrović, *Titova lična diplomatija*, 135.

37 Bešker, „Dokumenti“, 342.

posvećene njihovom susretu pa je izjavio da je „zaista iznenađujuće da se ne možemo neformalno sastati da vi gospodo [novinari] tome ne pridajete najveću pozornost“.³⁸ Takva Nehruova izjava bila je ustvari udarac za Tita koji je, nastojeći prikazati ulogu Jugoslavije u oblikovanju politike nesvrstanosti, susret medijski eksponirao i više nego što su to neki sudionici priželjkivali. Iako nazgled neznatan, navedeni događaj potvrđuje tezu da politika nesvrstanosti za jugoslavensko vodstvo nije predstavljala isključivo mirotvorni projekt, već je služila i kao sredstvo javne afirmacije Josipa Broza Tita kao istaknute političke figure. Takva percepcija nesumnjivo je pridonijela jačanju njegova ugleda, kako na međunarodnoj sceni, tako i unutar same Jugoslavije.

Visoki američki dužnosnici sustavno su pratili, ali i kritizirali aktivnosti „nesvrstanih“ lidera. Neposredno prije susreta trojice državnika na Brijunima, potpredsjednik Richard Nixon je izjavio: „Cijenimo [vlada SAD-a] prijateljstvo s nacijama koje dijele privrženost demokraciji iako ne smatraju nužnim pridružiti se u savezništvo s nama. Ali prema vrsti neutralizma koje ne pravi moralnu razliku između komunističkog i slobodnog svijeta nemamo razumijevanja“.³⁹ Također, indikativan pokazatelj općenitog neslaganja s politikom nesvrstanosti bila je izjava američkog državnog tajnika Johna Fostera Dullesa iz srpnja 1956. godine koji je neutralizam, odnosno nesvrstanost, prozvao „nemoralnim“.⁴⁰

Iako je iz navedenog jasno da politika nesvrstanosti nije naišla na odobravanje unutar određenih političkih krugova, mnogo kritičniji prema Titu i jugoslavenskoj vanjskoj politici bili su američki tiskani mediji. Još u veljači 1955. godine jugoslavenski ministar vanjskih poslova Koča Popović žalio se na antijugoslavenski narativ u američkom tisku. On je veleposlanika Riddelbergera upitao može li štogod poduzeti kako bi se percepcija Jugoslavije u američkom tisku promijenila, a retorika ublažila.⁴¹ Status koji je Jugoslavija imala u medijima naravno je ostao nepromijenjen što je evidentno iz natpisa američkih novina *New York Timesa* povodom sastanka trojice državnika. Naime, nakon objave *Brijunske deklaracije*, u *New York Timesu* objavljen je nepotpisani tekst *The Brioni Communique* u kojemu je deklaracija dočeka iznimno negativno:

„Upotrebljeno je i više od prosječnog broja klišeja i krilatica, a vidljiva su i ironična okolišanja kao što je izjava da su ti šefovi država za ‘prestanak dominacije jedne zemlje nad drugom’. Nisu rekli koje zemlje, ali su očito ‘protiv tog grijeha“.⁴²

38 „Nehru Joins Tito, Nasser; Limits Conference Hopes“, *New York Times* (New York City), 19. 7. 1956, 1.

39 „Neutrals & Neutralism“, *New York Times* (New York City), 15. 7. 1956, 126.

40 „Transcript of Secretary Dulles News Conference“, *The Department of State Bulletin*, (Washington D. C.), Vol. 35, 23. 7. 1956, 147.

41 Glennon, *Foreign Relations of the United States 1955-1957*, 621.

42 „The Brioni Communique“, *New York Times* (New York City), 21. 7. 1956, 14.

Navedeni tekst zaključen je prognozom kako će „slobodni svijet“ *Brijunskoj deklaraciji* morati pridati „najveću pozornost“ jer je okupljanje trojice državnika predstavljalo „čudnu kombinaciju sila koje na površini mogu djelovati zadovoljavajuće, ali upravo zlokobne u svom krajnjem ishodu“. ⁴³ Upravo je takva konstatacija najjasnije ilustrirala i sumirala američku netrpeljivost prema nesvrstanosti i jugoslavenskoj vanjskoj politici općenito. Izjave najviših američkih političkih dužnosnika jasno su upućivale na njihovo uvjerenje da je politika nesvrstanosti u suštini predstavljala instrument sovjetskog utjecaja, osmišljen s ciljem narušavanja postojećeg međunarodnog poretka. Navedeno se može potvrditi i jednom karikaturom iz 1956. godine. U publikaciji *New York Timesa* prikazana je karikatura Dona Hessea inicijalno objavljena u novinama *St. Louis Globe-Democrat*. Ona simbolično prikazuje „Neutralne zemlje“ kao prikaz dviju riba pod vodom dok se iznad njih vije udica u obliku srpa i čekića na kojemu je pričvršćen mamac u obliku etikete s natpisom „Obećanja“. ⁴⁴ Široko otvorena usta riba koje žure prema mamcu jasno pokazuje stav američkih medija prema neutralnim, odnosno nesvrstanim državama. Prema njima, nesvrstani su bile marginalne sile u velikom geopolitičkom oceanu u kojemu će nesvrstanošću doći pod utjecaj Sovjetskog Saveza i djelovati kao njegovi vanjskopolitički eksponati.

Usljed brojnih kritika iz SAD-a, nakon VII. kongresa Saveza komunista Jugoslavije (SKJ) održanog u travnju 1958. godine uloženi su iznimni naponi u poboljšanje odnosa sa Zapadom i njegovanje kontakata s afričko-azijskim državama. ⁴⁵ Tito i njegovi najbliži suradnici, Edvard Kardelj i Aleksandar Ranković, iskazali su povoljne komentare na račun Zapada, istodobno svesrdno kritizirajući sovjetsku politiku. ⁴⁶ Kardelj je dodatno istaknuo jugoslavenski vanjskopolitički smjer koji se temeljio na odbacivanju blokovske podjele svijeta smatrajući je glavnom preprekom za ostvarenje međunarodnog mira. ⁴⁷ Dodatno, sovjetska intervencija u Mađarskoj 1956. i jugoslavensko odbijanje potpisivanja *Deklaracije 12 partija* 1957. godine, doveli su jugoslavensko-sovjetske odnose na razinu gotovo kao iz 1948. godine. ⁴⁸ Na temelju navedenog može se zaključiti da jugoslavenska politika nesvrstavanja nije primarno bila vođena idealima, već je u svojoj suštini imala pragmatičan karakter. Ideali

43 Isto, 14.

44 „One Point of View“, *New York Times* (New York City), 22. 7. 1956, 96.

45 Pirjevec, *Tito i drugovi*, 448; Bogetić, *Nova strategija spoljne politike Jugoslavije*, 182–183.

46 Jakovina, *Socijalizam na američkoj pšenici*, 124–125.

47 Pirjevec, *Tito i drugovi*, 430.

48 Pirjevec, *Tito i drugovi*, 416–417; Tripković, *Jugoslavija-SSSR*, 75.

nesvrstanosti služili su ponajprije kao sredstvo legitimacije političkih poteza i oblikovanja vanjskopolitičkog imidža, dok su konkretne odluke bile određivane trenutačnim interesima i okolnostima na međunarodnoj sceni.

U kontekstu zategnutih odnosa s Moskvom, Tito se brodom *Galeb* početkom 1959. godine zaputio na tromjesečnu turneju koja je obuhvaćala Indoneziju, Grčku, Burmu, Indiju, Etiopiju, Šri Lanku, Sudan te Ujedinjenu Arapsku Republiku (Egipat i Sirija).⁴⁹ Posljednje veliko putovanje prije Prve konferencije nesvrstanih bilo je ono u afričke države koje je trajalo sedamdeset dva dana. Od 28. veljače do 22. travnja 1961. godine jugoslavenska delegacija s Titom na čelu posjetili su Ganu, Togo, Gvineju, Liberiju, Mali, Tunis, Maroko i Egipat. Egipat je bio posljednja i najvažnija stanica gdje je Tito s Naserom raspravljao o organizaciji konferencije nesvrstanih.⁵⁰ Time je zaključeno poglavlje jugoslavenske vanjske politike traženja saveznika izvan Europe, a započelo je ono konkretiziranja politike nesvrstavanja organizacijom Prve konferencije nesvrstanih u Beogradu.

4. Prva konferencija nesvrstanih zemalja 1961. godine

Tijekom boravka u Egiptu, Tito i Naser 26. travnja 1961. godine potpisali su poslanicu koju su uputili na različite adrese predsjednika i čelnika nesvrstanih država.⁵¹ Iako je za jugoslavensku historiografiju Josip Broz Tito bio centralna figura Pokreta nesvrstanih, onodobni američki mediji bili su drugačijeg stava o čelnoj figuri nesvrstavanja.⁵² *New York Times* 28. travnja 1961. godine objavio je članak u kojemu je stajalo da je „glavno pitanje stav indijskog premijera Jawaharlala Nehrua. Bez njegova pojavljivanja konferencija neutralista bila bi uvelike besmislena“.⁵³ Međutim, Središnja obavještajna agencija (eng.: *Central Intelligence Agency*, CIA) je u Nacionalnoj obavještajnoj procjeni iz svibnja 1961. godine implicirala na to da se upravo Jugoslavija postavila kao lider nesvrstanih zemalja pomoću kojega je dobila izniman međunarodni prestiž koji je „daleko veći od njezine veličine i strateške važnosti“.⁵⁴ Navedeno potvrđuje tezu kako je Tito vješto koristio nesvrstane za vlastite nacionalne interese što je bilo prepoznato i u američkim obavještajnim krugovima.

49 Mandić, *Tito u dijalogu sa svijetom*, 20–23; Pirjevec, *Tito i drugovi*, 439.

50 Pirjevec, *Tito i drugovi*, 449–450.

51 Petrović, *Titova lična diplomatija*, 174.

52 Petrović, „Aktualni problemi u međunarodnim odnosima i vanjska politika SFRJ“, 28; Vučković, „Tito i nesvrstanost“, 545–555.

53 „Neutralist Parley is Indicated by Tito“, *New York Times* (New York City), 28. 4. 1961, 2.

54 Pavlović, *Dokumenta CIA o Jugoslaviji*, 208.

Tijekom lipnja 1961. godine na pripremnoj konferenciji u Kairu dogovoreno je da će se Prva konferencija nesvrstanih zemalja održati u rujnu iste godine u Beogradu.⁵⁵ Taj diplomatski uspjeh potaknuo je i dodatnu jugoslavensku vanjskopolitičku aktivnost pa je ministar vanjskih poslova Koča Popović u ljeto te godine, od 7. do 13. srpnja boravio u Sovjetskom Savezu gdje je razgovarao o pripremama za Prvu konferenciju nesvrstanih.⁵⁶ Američka vlada također je intenzivirala kontakte s jugoslavenskim dužnosnicima jer je prepoznala važnost postavljanja temelja dobrih odnosa prije konferencije i izlaganja Josipa Broza Tita na istoj. Novi američki veleposlanik u Jugoslaviji, George Frost Kennan, 17. srpnja 1961. godine posjetio je Tita na Brijunima gdje su razgovarali o kriznim žarištima u svijetu.⁵⁷ Iako je jedna od glavnih ideja nesvrstavanja zauzimanje središnje pozicije s ciljem očuvanja mira, Tito je u tom razgovoru naglasio kako Jugoslavija o određenim vanjskopolitičkim pitanjima poput dugogodišnje krize u Berlinu i Njemačkoj dijeli stajalište sa Sovjetskim Savezom. Međutim, Tito je, činilo se, bio svjestan mogućih političkih reperkusija pa iskazao kako na nadolazećoj Beogradskoj konferenciji nema namjeru dodatno zaostřravati međunarodne odnose.⁵⁸ S tom umirujućom porukom američki politički dužnosnici pratili su Beogradsku konferenciju koja je trajala od 1. do 6. rujna uz prisustvo 25 država kao punopravnih članica te tri države u statusu promatrača.⁵⁹ No, već prije same konferencije postalo je jasno da je američka politika izrazito rezervirano pristupila velikom sastanku nesvrstanih vođena prethodnik stavom o sovjetskom utjecaju pa je izvršen pritisak na južnoameričke države da na istoj ne sudjeluju. Kao rezultat toga, jedine tri države u statusu promatrača bile su Brazil, Ekvador i Bolivija kojima je s pripremnog sastanka u Kairu upućen službeni poziv za konferenciju u Beogradu.⁶⁰ Navedenim se može pretpostaviti da je američka administracija smatrala kako bi njihovo sudjelovanje na sastanku u Beogradu imalo negativne učinke na interese SAD-a u Južnoj Americi pa je tako Kuba bila jedina država obiju Amerika koja je imala svog izaslanika u Beogradu kao punopravna članica konferencije.⁶¹

55 Petrović, *Titova lična diplomatija*, 175.

56 Wilson Center Digital Archive, AVP RF, F. 0104. Op. 17, P. 118, D. 4, ll. 180-185, „From the Journal of S. M. Kudryavtsev“.

57 Razgovor Tita i Kennana vođen je samo nekoliko tjedana prije početka gradnje Berlinskog koju su inicirale vlasti Njemačke Demokratske Republike. Vidi u: „Berlinski zid“, 72.

58 Miller, Sampson, *Foreign Relations of the United States 1961–1963*, 191–196.

59 Bogetić, *Nova strategija spoljne politike Jugoslavije*, 368.

60 Wilson Center Digital Archive, AVP RF, F. 0104. Op. 17, P. 118, D. 4, ll. 180-185, „From the Journal of S. M. Kudryavtsev“.

61 “Belgrade Declaration of Non-Aligned Countries, 1961”.

Kako se početak Beogradske konferencije približavao, krizna žarišta u svijetu dosegla su svoj vrhunac. U travnju 1961. godine Tito je podsjetio na krizna žarišta poput iskrcavanja kubanskih emigranata u Zaljevu svinja, Kongoanske krize, sukoba u Laosu i rata između Alžira i Francuske. Dakako, Tito je u tom govoru naglašavao odgovornost Zapada za navedene događaje što je bilo u skladu s idejom o neovisnosti i suvereniteta svih država, ali je odražavalo i određenu pristranost.⁶² Međutim, pravi izazov za jugoslavensku vlast i ostale sudionike konferencije bili su postupci Sovjetskog Saveza i njegovih saveznika tijekom kolovoza i rujna te godine. Prvo je 13. kolovoza istočnonjemačka vojska zatvorila granične prijelaze i u narednim danima podigla barijere između Istočnog i Zapadnog Berlina. Zatim je Nikita Hruščov odlučio obnoviti nuklearne testove pa je dan prije početka Beogradske konferencije detonirana najснаžnija hidrogena bomba u povijesti.⁶³ Ti događaji bili su u direktnoj suprotstavljenosti s idejama nesvrstanih o miru, potrebi razoružanja i politici dijaloga. Neposredno prije početka konferencije, Koča Popović organizirao je sastanak s Kennanom gdje je osudio sovjetsku najavu ponovnih nuklearnih testova. Dodatno je istaknuo i Titovo neslaganje s tom odlukom, što je jugoslavenski predsjednik prenio sovjetskom veleposlaniku. U razgovoru je Koča Popović iznio već poznati stav jugoslavenske vlade o potrebi postojanja dvije Njemačke ističući da je naoružavanje Zapadne Njemačke bio pogrešan potez.⁶⁴ Iako su postojale razlike u određenim vanjskopolitičkim stajalištima između Jugoslavije i SAD-a, u tom trenutku činilo se da je jugoslavensko vodstvo shvaćalo važnost održavanja konstruktivnog diplomatskog tona kako bi izbjegli sukobe s američkom administracijom. Međutim, iz CIA-inog memoranduma iz 7. kolovoza 1961. godine vidljivo je kako su jugoslavenske pozicije i mogućnost da će: „Jugoslavija i ostali radikalni neutralisti biti bliži sovjetskim pozicijama, nego onima Zapada“ bile očekivane.⁶⁵ Iako se jugoslavenska pozicija prema Sovjetskom Savezu godinama nerijetko propitkivala, zaključci američkih obavještajnih službi često su se svodili na činjenicu kako će: „vanblokovska pozicija, kao i ranije, spriječiti Jugoslavena od potpunog sovjetskog utjecaja“ te da će se Jugoslaveni uvijek radije: „identificirati kao neutralni, nego prionuti u bilo koji blok“.⁶⁶ Dakako, shodno takvim navodima te srdačnim razgovorima jugoslavenskih i američkih diplomata nije bilo naznaka bilo kakvog antiame-ričkog govora Josipa Broza Tita.

62 Filipović, *Josip Broz Tito: Izbor iz djela*, 151–153.

63 Pirjevec, *Tito i drugovi*, 452.

64 Miller, Sampson, *Foreign Relations of the United States 1961-1963*, 199–201.

65 CIA, Dokument br. CIA-RDP79S00427A000500040015, „The Nonaligned Nations Conference“.

66 CIA, Dokument br. CIA-RDP79R00904A000700040020, „Recent Developments in Soviet-Yugoslav Relation“.

Predsjednik Jugoslavije 1. rujna 1961. godine uvodnim govorom otvorio je Prvu konferenciju šefova država ili vlada nesvrstanih zemalja. Iako je Titov govor slijedio protokolarne norme, sadržavao je i odgovor na spekulacije o tome koja će se strana zauzeti na konferenciji naglasivši da su: „takva nagađanja suvišna, jer se mi nismo ovdje sastali da bismo se opredjeljivali“.⁶⁷ Međutim, samo dva dana kasnije, 3. rujna, govor jugoslavenskog lidera na općoj debati narušio je uzvišene ideje miroljubive koegzistencije i vanblokovske politike javno iskazivane svih prethodnih godina. Tito je u svom izlaganju u potpunosti podržao Sovjetski Savez i u pogledu Berlinske krize te iznio teške optužbe na račun Zapada iako je u uvodnom govoru iz 1. rujna kazao da bi: „bilo pogrešno ako bi ovdje bile napadane pojedine zemlje“.⁶⁸ Berlinsko pitanje bio je iznimno velik problem u odnosima velikih sila, a Tito je, osim što je izigrao povjerenje Georga Kennana i američke vlade, gotovo javno odustao od nesvrstanosti. Iako je Tito otprije pokazao karte glede jugoslavenskog odnosa prema Njemačkoj, bilo je teško zamislivo da će u svom nastupu kazati da je: „Zapadna Njemačka obnovljena sa tipičnim kapitalističkim društvenim sistemom, bremenitim i isprepletenim ostacima fašističkih i revanšističkih shvatanja i tendencija“.⁶⁹ U opisivanju stanja u Njemačkoj Tito se nije zaustavio pa je govorio i o: „reakcionarnim i fašističkim snagama koje su ostale iz Hitlerove ratne mašine“.⁷⁰ Iako je jugoslavenski predsjednik isticao važnost smanjenja naoružanja nije osudio sovjetsku obnovu nuklearnih testova. Naime, Tito je tog trenutka zanemario toliko spominjane ideale nesvrstanosti te jedino što je osudio bilo je vrijeme odabrano za nuklearni test. Tito je krivicu prebacio na Francusku i zatražio razumijevanje za: „razloge koje navodi Vlada SSSR-a“.⁷¹ Za usporedbu, sovjetske testove osudili su čak i uobičajeno radikalniji i prosovjetski nastrojeni državniči poput egipatskog predsjednika Abdela Nasera i predsjednika Gane Kwamea Nkrumaha.⁷² Osim samog izlaganja Josipa Broza Tita, znakovitim se pokazalo i okupljanje niza državnika u Beogradu koji su tijekom 1950-ih održavali bliske odnose sa Sovjetskim Savezom i državama članicama Varšavskog pakta. U tom kontekstu valja istaknuti povoljan odnos Sovjetskog Saveza i arapskih zemalja tijekom 1950-ih i 1960-ih godina.⁷³ Također, iako se često smatrala izvorno ne-

67 Filipović, *Josip Broz Tito: Izbor iz djela*, 166.

68 Stojković, *Tito-Nehru-Naser*, 81.

69 Filipović, *Josip Broz Tito: Izbor iz djela*, 175.

70 *Isto*, 175.

71 *Isto*, 173.

72 „Nasser Tells Conference of Shock at Reds“, *Reds*“, *The Evening Star* (Washington, D. C.), 1. 9. 1961, 1.; „Nehru Sees A-Testing As ‘the Brink of War’“, *The Evening Star* (Washington, D. C.), 2. 9. 1961, 1.

73 Vidi u: Bickerton, J. Ian; Klausner, L. Carla. *A History of the Arab-Israeli Conflict*. New

svrstanom zemljom, Sovjetski Savez održavao je ekonomske i političke odnose s Nehruovom Indijom.⁷⁴ Konkretnu suradnju sa Sovjetskim Savezom imala je i Sukarnova Indonezija, a kao glavni razlog tim povoljnim odnosima vjerojatno je bila pozicija Sovjetskog Saveza u kojoj je često nastupao kao branitelj zemalja Trećeg svijeta od imperijalističkog Zapada.⁷⁵

Govor Josipa Broza Tita i izrazito negativistički stavovi prema Zapadu iznenadili su i Koču Popovića koji je godinama kasnije u intervjuu istaknuo da za odluku da se ne osudi sovjetska eksplozija nije ni znao.⁷⁶ Takav govor domaćina nikako nije bio u skladu s teorijskom koncepcijom politike nesvrstanosti te mirne i aktivne koegzistencije pa je Popović u istom razgovoru kazao da su ga: „kolebanja i odstupanja od istinske nesvrstanosti [...] učvrstila [...] u uvjerenju da se skupo plaćeno otrežnjenje iz 1948. godine zanemaruje“ te kako mu je nakon toga jedino preostalo pokušati „ugasiti politički požar koji se odmah razbuktao“.⁷⁷ Retrospektiva tadašnjeg šefa jugoslavenske diplomacije, osim što pruža uvid u njegovo stajalište godinama nakon događaja, ilustrira političko stanje u kojemu se Jugoslavija našla nakon Titovog govora.

Osim navedenog, Beogradska konferencija u svojoj punini protekla je mirno, a završni dokumenti usvojeni su jednoglasno. Prvo je prihvaćena *Deklaracija šefova država i vlada izvanblokovskih zemalja*, odnosno *Beogradska deklaracija*, koju je kao domaćin predložila jugoslavenska diplomacija. Također su usvojena još dva dokumenta koja su se odnosila na aktualna krizna žarišta; *Izjava o opasnosti od rata i apel za mir* te *Pismo Hruščovu i Kennedyju*.⁷⁸ Time je završila Prva konferencija nesvrstanih, a na međunarodnu reakciju nije trebalo dugo čekati, osobito od supersile koja se zbog sadržaja osjećala najviše izigranom od strane jugoslavenskog vodstva.

5. Američka reakcija na Beogradsku konferenciju

Jugoslavenski mediji poput zagrebačkog *Vjesnika* svakodnevno su izvještavali o tijeku konferencije koju su nazivali „vanblokovskom“ s očitim ciljem prikazivanja Jugoslavije kao prave nesvrstane države.⁷⁹ Američki medijski iz-

---

York: Routledge, 2016.

74 Jucyte, „Indo-Soviet relations«, 112–121.

75 Vidi u: Fahrurrodji, Ahmad; Zuhdi, Sustano. 2023. „From Stalin to Khrushchev: The Dynamics of Soviet

Union–Indonesia Relations, 1945–1964“. U: *Trajectories of Memory: Excavating the Past in Indonesia*, ur. Melani Budianta, Sylvia Tiwon. Singapore. Palgrave Macmillan, 151–169.

76 Nenadović, *Razgovori s Kočom*, 29.

77 *Isto*, 29–30.

78 Bešker, „Dokumenti“, 344–351.

79 „Danas počinje vanblokovska konferencija“, *Vjesnik* (Zagreb), 1. 9. 1961, 1.

vještaji, s druge strane, pri početku sastanka u Beogradu iskazivali su tipičnu dozu nepovjerenja prema politici nesvrstanosti, često naglašavajući sovjetski utjecaju na neke članice.⁸⁰ Sve do govora Broza Tita, kritika prema Jugoslaviji u američkim tiskovinama zadržala je svoju uobičajenu formu. Međutim, govor jugoslavenskog predsjednika, koji je bio sve osim „vanblokovski“, snažno je odjeknuo u američkom javnom prostoru.⁸¹

Američki mediji pomno su pratili reakcije nesvrstanih lidera na ponovno pokretanje sovjetskih nuklearnih testova. Nakon izostanka očekivane reakcije, izrazili su razočaranje ne samo konferencijom, već i Josipom Brozom Titom. *New York Times* izvijestio je da je: „opći ton na sastanku bio samo blago žaljenje pa čak i ne toliko zbog samog testa, koji je predsjednik Tito napola opravdao, koliko zbog vremena koje je odabrano što je izgledalo kao šamar Konferenciji“ te da su: „komentari čelnika o Berlinu i obnovi nuklearnog testiranja mogu smatrati kao pomoć i utjeha Moskvi“.⁸² *The Evening Star* također je bio oštar u kritikama prema konferenciji i Titovom govoru. Novinar tog lista Titov govor opisao je kao „ciničan“ te otvorio pitanje američke vojne pomoći Jugoslaviji naglasivši: „Ako je rezultat ove američke pomoći imao i najmanji učinak na Titovu neovisnost, to nije bilo vidljivo u bilo čemu što je imao za reći na ovoj Konferenciji“.⁸³ Slično je navedeno i u izvješću CIA-inog Ureda za nacionalnu procjenu iz 5. listopada gdje stoji da: „Jugoslavija američku vojnu i ekonomsku pomoć uzima zdravo za gotovo“. U istom dokumentu spominju se i mogući motivi Titovog prosovjetskog govora sugerirajući da je jugoslavenski predsjednik svojim nastupom nastojao preuzeti ulogu središnje ličnosti konferencije od Nehrua i time se: „povezati s radikalnom grupom neutralnih zemalja“.⁸⁴ U tom kontekstu važno je istaknuti i izjavu novog američkog predsjednika Johna F. Kennedyja koji je naveo da: „trebamo posvetiti pažnju nacijama koje dijele naš pogled na svjetsku krizu“.⁸⁵ Medijski natpisi i izjava američkog predsjednika bili su prvi pokazatelji da bi Titov prosovjetski govor, kao rijetko koji nakon 1948. godine, mogao rezultirati snažnom političkom reakcijom i konkretnim posljedicama. Navedeno je dodatno potvrđeno komentarom jednog

80 Paul Hofman, „Conference Is a Triumph for Tito And a Paradise for Cameramen“, *New York Times* (New York City), 2. 9. 1961, 2.

81 Živko Milić, „Američki izvještači iz Beograda pretežno bilježe ‘poene’ za Istok i Zapad“, *Borba* (Zagreb), 5. 9. 1961, 8.

82 Max Frankel, „U. S. May Reject Neutrals’ Plea“, *New York Times* (New York City), 6. 9. 1961, 5.

83 Crosby Noyes, „Neutralism Shows Double Standard“, *The Evening Star* (Washington D. C.), 4. 9. 1961, 18.

84 CIA, Dokument br. CIA-RDP79R00904A000700040002-1, „Yugoslavia’s Foreign Policy Position“.

85 Max Frankel, „U. S. May Reject Neutrals’ Plea“, *New York Times* (New York City), 6. 9. 1961, 5.

republikanskog zastupnika kada je izjavio da će: „u sljedećih nekoliko tjedana jugoslavenska vlada morati dati ozbiljna objašnjenja“.⁸⁶

Američki veleposlanik u Jugoslaviji, George Kennan, odmah nakon govora jugoslavenskog predsjednika poslao je telegram *State Departmentu* izražavajući svoje razočaranje, a nedugo zatim od američke vlade tražio je i obustavu ekonomske pomoći Jugoslaviji.⁸⁷ Kennedyjeva administracija nije se slagala s Kennanovim prijedlozima o ukidanju pomoći Jugoslaviji. Naime, ključne ličnosti *State Departmenta* bile su svjesne činjenice da je Tito komunist, ali su smatrali da bi ukidanje američke pomoći Jugoslaviju u potpunosti gurnulo pod sovjetsku dominaciju. Takvo razmišljanje bilo je zastupljeno u vrhu američke politike od početka 1950-ih godina gdje se Titu tolerirala bliskost sa Sovjetskim Savezom i predstavnicima nesvrstanih koji su u određenoj mjeri bili pod utjecajem Varšavskog pakta. Zamjenik državnog tajnika za europske poslove, Foy Kohler, u telegramu Georgeu Kennanu priznao je da je Titov govor izazvao veliku buru u američkoj političkoj javnosti, ali je upozorio na to da ne treba donositi ishitrene odluke nego: „pričekati da se prašina slegne“.⁸⁸ Sličnog stava bio je i američki državni tajnik Dean Rusk koji je kazao da iako su na Beogradskoj konferenciji izrečene neželjene stvari kako: „navedeno nije ukazivalo na to da je Jugoslavija u procesu gubljenja neovisnosti“.⁸⁹ Unatoč umirujućim tonovima Kennedyjeve administracije, američki veleposlanik Kennan Foyu Kholeru ponovno je uputio telegram izražavajući sumnju u djelotvornost američke pomoći uspoređujući navedeno u kontekstu potpuno identičnih vanjskopolitičkih stavova Moskve i Beograda.⁹⁰ Također, razlike u mišljenju između Kennana i američke vlade bile su očite i u njegovu sukobu s Kennedyjevom Agencijom za međunarodni razvoj (AID) koja je snažno zagovarala nastavak suradnje s Jugoslavijom.⁹¹

Dok je član Vijeća za nacionalnu sigurnost, David Klein, tvrdio da se Kennanovo viđenje američke pomoći temelji isključivo na njegovom osobnom animozitetu prema Titu, američki tisak i dio zastupnika Kongresa sve snažnije su pozivali na reviziju jugoslavensko-američkih odnosa i ukidanje ekonomske pomoći.⁹² CIA je također pratila razvoj događaja u Beogradu pa je Odjel za

86 Carl Shipley, „Evils of Neutralism“, *The Evening Star* (Washington D. C.), 8. 9. 1961, 14.

87 Miller, Sampson, *Foreign Relations of the United States 1961–1963*, 203–206.

88 *Isto*, 212–213.

89 „Secretary Rusk’s News Conference of October 18“, *The Department of State Bulletin* (Washington D. C.), Vol. 45, 6. 11. 1961, 750.

90 Miller, Sampson, *Foreign Relations of the United States 1961–1963*, 224–229.

91 *Isto*, 231–232.

92 Miller, Sampson, *Foreign Relations of the United States 1961–1963*, 261; Bogetić, „Pogoršanje jugoslovensko-američkih odnosa“, 84–86.

istraživanje i izvještavanje ustvrdio da je Jugoslavija od Varšavskog pakta od 1954. godine primila 111 milijuna dolara ekonomske pomoći, dok je od SAD-a primila više od milijardu i pol dolara ekonomske te gotovo 700 milijuna vojne pomoći od 1945. godine. Istaknuti podaci naveli su Odjel na zaključak, s obzirom na Titov prosovjetski govor, da je Jugoslavija ilustracija kako: „velika ekonomska i vojna pomoć ne igraju vidljivu ulogu na stajališta usvojena u Beogradu“.⁹³

Sve veći broj zastupnika američkog Kongresa također dijelio je mišljenje da izdašna američka pomoć nije imala dovoljno utjecaja na jugoslavensku vanjskopolitičku poziciju. Osim toga, zbog antijugoslavenske kampanje u američkom tisku, poslovni partneri iz SAD-a postupno su smanjivali suradnju s jugoslavenskim tvrtkama, a sličan pristup zauzele su i ključne državne instance.⁹⁴ Sve prisutnije istupe američkih kongresnika i medija pokušao je ublažiti Dean Rusk isticanjem važnosti pomoći Jugoslaviji:

„Naše politike trgovine i pomoći nisu osmišljene za kupnju prijateljstva ili saveznika. Jugoslavenska vlada ostaje komunistička. Često ima stavove o međunarodnim pitanjima s kojima se ne možemo složiti. Ipak, naši odnosi su produktivni i znatno su se proširili od 1948. godine kao rezultat naše politike i odgovora Jugoslavije na našu politiku. [...] s predsjednikom smo razmotrili našu politiku prema Jugoslaviji u svjetlu svih nedavnih događaja i informacija. Uvjerili smo se [...] da naša politika prema Jugoslaviji i dalje služi našem nacionalnom interesu“.⁹⁵

Unatoč naporima američke vlade da suzbije antijugoslavensko raspoloženje u Kongresu, rastući animozitet dodatno je motivirao Tita na jačanje suradnje s nesvrstanim, ali i Sovjetskim Savezom.⁹⁶ Znakovit primjer toga bio je prvosvibanjski vojni mimohod na kojemu je Jugoslavenska narodna armija (JNA) predstavila veći broj sovjetskih tenkova i jurišnih topova, čime je javno demonstrirana najveća nabava sovjetskog naoružanja od 1948. godine. Dodatnu zabrinutost američke vlade izazvali su i sve češći susreti Tita sa sovjetskim veleposlanikom Aleksejem Jepiševom i ministrom vanjskih poslova Andrejem Gromikom.⁹⁷ Iako temeljna ideja nesvrstanosti nije podrazumijevala isključi-

93 CIA, Dokument br. CIA-RDP79T01049A002300150001, „Sino-Soviet Bloc Aid and the Belgrade Conference“; CIA je ocijenila da se u grupu ekstremista na Beogradskoj konferenciji ubrajaju Indonezija, Irak, Gana, Kuba, Ujedinjena Arapska Republika, Maroko, Mali, Alžir i Jugoslavija, odnosno Tito kao njihov glasnogovornik.

94 Bogetić, „Pogoršanje jugoslovensko-američkih odnosa“, 82.

95 „Status of U. S. Trade Relations With Yugoslavia and Cuba“, *The Department of State Bulletin*, (Washington D. C.), Vol. 46, 26. 1. 1962, 347–348.

96 Bogetić, „Uvođenje američkih ekonomskih restrikcija“, 92–94.

97 Miller, Sampson, *Foreign Relations of the United States 1961–1963*, 263–264.

vanje suradnje nesvrstanih država s državama pojedinog bloka, razvoj događaja pokazao je da se jugoslavenska nesvrstanost više ne može promatrati kao dosljedna i neovisna politika zato što je bila sve vidljivije podložna utjecajima velikih sila. Zbog toga su američke vlasti pozvale jugoslavenskog ministra vanjskih poslova Koču Popovića na razgovor u Washington gdje se ovaj sastao s Johnom Kennedyjem. Na sastanku održanom 29. svibnja Popović je naglasio da Jugoslavija nije saveznik Sovjetskog Saveza, već da provodi neovisnu politiku. Na tom sastanku jugoslavenski veleposlanik u SAD-u, Marko Nikezić, također je istaknuo kako očuvanje neovisnosti predstavlja ne samo stav Titove vlade, već i volju jugoslavenskog naroda.⁹⁸ Iako je taj susret trebao ublažiti negativne posljedice odluka jugoslavenskih vlasti, odluka Kongresa od 6. lipnja 1962. godine nije mogla biti zaustavljena. Tada je najviše zakonodavno tijelo SAD-a usvojilo amandman kojim je ukinuta svaka pomoć: „zemljama pod dominacijom komunizma i marksizma“, što je obuhvaćalo Jugoslaviju i Poljsku.⁹⁹ Nakon restriktivne odluke Kongresa, Marko Nikezić zatražio je hitan sastanak s državnim tajnikom Deanom Ruskom. Oni su se sastali 12. lipnja, na dan kada je usvojen amandman kojim je Jugoslaviji ukinut status „najpovlaštenije nacije“. Rusk je Nikeziću objasnio kako je takva odluka u suprotnosti sa stavovima američke vlade te da je ishod glasovanja za njih bio neočekivan. Na kraju, državni tajnik naglasio je kako je: „administracija odmah poduzela korake kako bi poništila amandman u najvećoj mogućoj mjeri“.¹⁰⁰

Međutim, 26. rujna 1962. godine usvojen je dokument kojim se ukida pomoć Jugoslaviji, a konačan tekst zakona trebao je biti upućen na odobrenje Zastupničkom domu i Senatu sljedećeg tjedna. Tijekom tih nekoliko dana, američka vlada pokušala je izvršiti pritisak na demokratskog zastupnika Wilbura Millsa, koji je predložio ukidanje statusa „najpovlaštenije nacije“.¹⁰¹ Ta su državna tijela naposljetku usvojila za Jugoslaviju nepovoljan zakon, a upravo je George Kennan bio zadužen da ovu odluku prenese Titovoj vladi. On je razgovarao s Jakšom Petrićem, načelnikom jugoslavenskog Državnog sekretarijata inostranih poslova (DSIP), koji je istaknuo nerazumijevanje zakonskog postupanja s Jugoslavijom kao da je članica Varšavskog pakta. Takve odluke američkog Kongresa očito su bile vođene stavom da se Jugoslavija u svojim postupcima ni prema čemu ne razlikuje od socijalističkih država koje su i formalno pripadale Istočnom bloku. Međutim, Petrić nije skrivao razočaranje, a sastanak

98 *Isto*, 266-270.

99 „Splendid Slaves and Reasoning Savages“, *The Department of State Bulletin*, (Washington D. C.), Vol. 47, 9. 7. 1962, 71.

100 Miller, Sampson, *Foreign Relations of the United States 1961-1963*, 274.

101 *Isto*, 276-277.

je zaključio naglasivši da je prvi korak u rješavanju problema odgovarajuća Kennedyjeva izjava. Smatrao je to nužnim kako bi jugoslavenska vlada i narod mogli razumjeti da u SAD-u postoji temeljna razlika u stajalištima između administracije i Kongresa.¹⁰² Postupci Kongresa koji su doveli do usvajanja amandmana te naponi američkog predsjednika da se ta restriktivna odluka povuče, označavali su kraj razdoblja napetih jugoslavensko-američkih odnosa izazvanih Titovim govorom na Beogradskoj konferenciji. Time je naznačen svojevrsan novi početak u odnosima između Jugoslavije i SAD-a koji su se razvijali u smjeru Titovog i Kennedyjevog susreta u Washingtonu 1963. godine.¹⁰³

6. Zaključak

Politika nesvrstanosti i mirne koegzistencije bila je hladnoratovska vanjskopolitička orijentacija koju su primarno prihvatile većinom azijske i afričke države. Nakon političkog sukoba Tita i Staljina te početka suradnje Jugoslavije i SAD-a, jugoslavenska vlada sve se više okretala konceptu nesvrstanosti jer je u istoj vidjela priliku za stabilnom vanjskopolitičkom pozicijom i učvršćivanjem vlasti. U drugoj polovici 1950-ih i tijekom ranih 1960-ih godina, Josip Broz Tito intenzivno je tražio za političkim suradnicima izvan europskog kontinenta. Taj diplomatski angažman Jugoslavije ilustrirao se organizacijom Prve konferencije nesvrstanih zemalja u Beogradu 1961. godine. S obzirom na to da je američka vlada pružala vojnu i ekonomsku pomoć nakon razlaza Tito-Staljin, sve češće isticanje nesvrstanosti i vanblokovske politike jugoslavenskih dužnosnika nije naišlo na odobravanje u američkoj političkoj javnosti jer su u istome vidjeli utjecaj Sovjetskog Saveza. Takav razvoj situacije izazvao je zabrinutost SAD-a, koje su godinama nastojale izgraditi stabilnu političku ravnotežu u jugoistočnoj Europi, u kojoj sovjetski utjecaj na Jugoslaviju ne bi predstavljao prijetnju njihovim geostrateškim interesima. Osim toga, određeni politički krugovi i američki mediji tijekom 1950-ih godina nesvrstanost nerijetko su povezivali s komunističkim utjecajem iz Moskve, a bilo je govora i o reviziji jugoslavensko-američkih odnosa ako Tito nastavi putem nesvrstavanja. Unatoč činjenici da je Eisenhowerova, a kasnije i Kennedyjeva administracija u pomoći Jugoslaviji vidjela svoj nacionalni interes dezintegracije komunističkog bloka, Titov govor na Beogradskoj konferenciji doveo je u iskušenje koncepciju nesvrstanosti, kao i jugoslavensko-američke odnose. Može se reći da je Titov prosovjetski i antinesvrstani govor u tom trenutku potvrdio kritike dijela

¹⁰² Isto, 285–286.

¹⁰³ Bogetić, „Uvođenje američkih ekonomskih restrikcija“, 104, *Socijalizam na američkoj pšenici*, 174.

američkog tiska i utjecajnih političara da se radi samo o projektu produžene ruke sovjetskog utjecaja na zemlje u razvoju.

Naposljetku, nastup jugoslavenskog predsjednika u Beogradu izazvao je snažan otpor prema američkoj politici pomoći Jugoslaviji, kako u američkom tisku, tako i u Kongresu. Takvi postupci bili su posljedica duboke zabrinutosti američkih kongresnika koji su smatrali da milijarde dolara uplaćene jugoslavenskoj vladi s ciljem očuvanja neovisnosti od Sovjetskog Saveza nisu imale dovoljno utjecaja. Dubina podjele i različitih sudova o daljnjem smjeru američke politike prema Jugoslaviji ogledala se i u činjenici da je čak i američki veleposlanik George F. Kennan ulazio u konflikte sa *State Departmentom*. Kennedyjeva administracija suočila se s ozbiljnim problemom antijugoslavenski raspoloženog Kongresa, koji je 1962. godine naposljetku donio zakon kojim se Jugoslaviji ukinuo status „najpovlaštenije nacije“. Ovi događaji ne samo da su istaknuli složenost sukoba između izvršne i zakonodavne vlasti u SAD-u, već su također pokazali da je Tito, unatoč brojnim nepopularnim odlukama, uspio zadržati stabilnu ulogu među američkim administracijama. Iako je Tito nastojao prikazati Jugoslaviju kao dosljedno nesvrstanu državu, u idejnom smislu istinska nesvrstanost u početnoj fazi nije bila ostvarena. Priključivanje raznolikoj skupini zemalja okupljenih oko ideala nesvrstanosti, koji su često imali utopijske temelje, ponajprije je služilo ostvarivanju konkretnih političkih ciljeva jugoslavenskog vodstva. Unatoč čestim napetostima koje su graničile s diplomatskim sukobima, Tito je uspio održavati ravnotežu između Istoka i Zapada. Jugoslavija je pritom ostala formalno izvan blokova, istodobno učvršćujući svoju međunarodnu poziciju unutar Pokreta nesvrstanih.

Popis izvora i literature

Ahmad Ahanger, Javid. "The Chronic Conflict Over Kashmir". *World Affairs: The Journal of International Issues*, 23 (2019), br. 2. 88–97.

Banac, Ivo. 1990. *Sa Staljinom protiv Tita: informbiroovski rascjepi u jugoslavenskom komunističkom pokretu*. Zagreb. Globus.

Bekić, Darko. 1988. *Jugoslavija u hladnom ratu*. Zagreb. Globus.

"Belgrade Declaration of Non-Aligned Countries, 1961". Instituto de Relaciones Internacionales. Posjećeno 30. 5. 2025. https://www.iri.edu.ar/publicaciones_iri/manual/Ultima-Tanda/Movimiento-paises-no-alineados/2. Belgrade_Declaration.pdf?utm.

„Berlinski zid“. 2000. U: *Hrvatska enciklopedija*, sv. 2. Zagreb: Leksikografski zavod „Miroslav Krleža“. 72.

Bešker, Inoslav. „Dokumenti – nesvrstani“. 1979. U: *Međunarodni odnosi i vanjska politika socijalističke Jugoslavije: studije i dokumenti*, prir. Inoslav Bešker. Zagreb. Centar društvenih djelatnosti Saveza socijalističke omladine Hrvatske. 340–540.

Bickerton, J. Ian; Klausner, L. Carla. 2016. *A History of the Arab-Israeli Conflict*. New York. Routledge.

Bilandžić, Dušan. 1999. *Hrvatska moderna povijest*. Zagreb. Golden marketing.

Borba (Zagreb), 1961.

Bogetić, Dragan. 2006. *Nova strategija spoljne politike Jugoslavije 1956-1961*. Beograd. Institut za savremenu istoriju.

Bogetić, Dragan. „Pogoršanje jugoslovensko-američkih odnosa posle Prvog samita nesvrstanih zemalja u Beogradu“. *Istorija 20. veka*, (2006), br. 2. 71–87.

Bogetić, Dragan. „Uvođenje američkih ekonomskih restrikcija Jugoslaviji tokom 1962 – ukidanje statusa ‘najpovlašćenije nacije’“. *Istorija 20. veka* (2009), br. 1. 89–107.

Calvoressi, Peter. 2009. *World Politics Since 1945*. Harlow. Pearson Longman. CIA, Dokument br. CIA-RDP79R00904A000700040020: Central Intelligence Agency: Dokument br. CIA-RDP79R00904A000700040020, Recent Developments in Soviet-Yugoslav Relation. Posjećeno 30. 5. 2025. <https://www.cia.gov/readingroom/document/cia-rdp79r00904a000700040020-1>.

CIA, Dokument br. CIA-RDP79T01049A002300150001: Central Intelligence Agency: Dokument br. CIA-RDP79T01049A002300150001, Sino-Soviet Bloc

Aid and the Belgrade Conference. Posjećeno 30. 5. 2025. <https://www.cia.gov/readingroom/document/cia-rdp79t01049a002300150001-9>.

CIA, Dokument br. CIA-RDP79S00427A000500040015, Central Intelligence Agency: Dokument br. CIA-RDP79S00427A000500040015, The Nonaligned Nations Conference. Posjećeno 30. 5. 2025. <https://www.cia.gov/readingroom/document/cia-rdp79s00427a000500040015-5>.

CIA, Dokument br. CIA-RDP80S00003A000100090002-9, Central Intelligence Agency: Dokument br. CIA-RDP80S00003A000100090002-9, U.S. Policy and Assistance Programs Towards Yugoslavia. Posjećeno 30. 5. 2025. <https://www.cia.gov/readingroom/document/cia-rdp80s00003a000100090002-9>.

CIA, Dokument br. CIA-RDP79R00904A000700040002-1, Central Intelligence Agency: Dokument br. CIA-RDP79R00904A000700040002-1, Yugoslavia's Foreign Policy Position. Posjećeno 30. 5. 2025. <https://www.cia.gov/readingroom/document/cia-rdp79r00904a000700040002-1>.

Fahrurodji, Ahmad; Zuhdi, Sustano. 2023. "From Stalin to Khrushchev: The Dynamics of Soviet Union–Indonesia Relations, 1945–1964". U: *Trajectories of Memory: Excavating the Past in Indonesia*, ur. Melani Budianta, Sylvia Tiwon. Singapore. Palgrave Macmillan. 151-169.

Filipović, Muhamed. 1977. ur. *Josip Broz Tito: Izbor iz djela: Jugoslavija u borbi za nezavisnost i nesvrstanost*. Sarajevo. Svjetlost.

Glennon, Patrick John. 1983. ur. *Foreign Relations of the United States, 1952–1954, Africa and South Asia*, vol. 11, br. 2. Washington, D. C. United States Government Printing Office.

Glennon, Patrick John. 1992. ur. *Foreign Relations of the United States, 1955–1957. Central and southeastern Europe*, vol. 26. Washington, D. C. United States Government Printing Office.

Gota, Theodora. "Grčka, Turska i Jugoslavija u Balkanskom paktu 1953–1954 - novi pogledi". *Tokovi istorije*, (2011.), br. 2. 116–122.

Homer Alexander, Jack. 1955. *Bandung: An on-the-spot description of the Asian-African Conference, Bandung, Indonesia, April, 1955*. Chicago. Toward Freedom.

Jakovina, Tvrtko. 2003. *Američki komunistički saveznik: Hrvati, Titova Jugoslavija i Sjedinjene Američke Države: 1945–1955*. Zagreb. Profil International.

Jakovina, Tvrtko. 2002. *Socijalizam na američkoj pšenici: (1948–1963)*. Zagreb. Matica hrvatska.

Jakovina, Tvrtko. 2011. *Treća strana hladnog rata*. Zagreb. Fraktura.

Jurković, Danijel. 2023. "Odnosi Jugoslavije i Sovjetskoga Saveza od 1947. do

1953. u kontekstu Informbiroa prema vodećim jugoslavenskim tiskovinama”. Doktorski rad, Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu.
- Kardelj, Edvard. 1975. *Istorijski koreni nesvrstavanja*. Beograd. Istraživački centar Komunist.
- Lees, Lorraine. 2003. *Održavanje Tita na površini : Sjedinjene Države, Jugoslavija i hladni rat*. Beograd. Beogradsko mašinsko-grafičko preduzeće.
- Mandić, Božo. 2005. *Tito u dijalogu sa svijetom*. Novi Sad. Agencija Mir.
- Miller, James E.; Sampson, Charles S. 1994. ur. *Foreign Relations of the United States, 1961–1963, Eastern Europe; Cyprus; Greece; Turkey*, vol. 16. Washington, D. C. United States Government Printing Office.
- Milošević, Miladin; Pantelić, Nada. 2014. ur. *Jugoslavija - Sjedinjene Američke Države : poruke predsednika Jugoslavije i Sjedinjenih Američkih Država: 1944–1980*. Beograd. Arhiv Jugoslavije.
- NATO, Dokument br. D-D(51) 174, North Atlantic Council Deputies, Economic Assistance to Yugoslavia (Joint Memo by US, UK and French Deputies. Posjećeno 30. 5. 2025. <https://archives.nato.int/economic-assistance-to-yugoslavia-joint-memo-by-us-uk-and-french-deputies>.
- Nenadović, Aleksandar. 1989. *Razgovori s Kočom*. Zagreb. Globus.
- New York Times* (New York City), 1956, 1961.
- Pavlović, Momčilo. 2009. prir. *Dokumenta CIA o Jugoslaviji 1948-1983*. Beograd. Institut za savremenu istoriju.
- Petković, Ranko. 1979. „Porijeklo, ciljevi i razvoj nesvrstanosti“. U: *Međunarodni odnosi i vanjska politika socijalističke Jugoslavije: studije i dokumenti*, prir. Inoslav Bešker. Zagreb. Centar društvenih djelatnosti Saveza socijalističke omladine Hrvatske. 85–130.
- Petković, Ranko. „Spoljna politika Jugoslavije i njeno mesto u pokretu nesvrstanosti“. *Politička misao* 20 (1983), br. 4. 29–37.
- Petrović, Vladimir. 2010. *Titova lična diplomatija: studije i dokumentarni prilozi*. Beograd. Institut za savremenu istoriju.
- Pirjevec, Jože. 2012. *Tito i drugovi*. Zagreb. Mozaik knjiga.
- Pribičević, Novak. 1979. „Aktualni problemi u međunarodnim odnosima i vanjska politika SFRJ“. U: *Međunarodni odnosi i vanjska politika socijalističke Jugoslavije: studije i dokumenti*, prir. Inoslav Bešker. Zagreb. Centar društvenih djelatnosti Saveza socijalističke omladine Hrvatske. 13–51.
- Previšić, Martin. 2019. *Povijest Golog otoka*. Zagreb. Fraktura.
- Stojanović, Stanislav. „Koreni i smisao jugoslavenske politike nesvrstanosti“.

Politička misao 17 (1980), br. 1–2: 129–145.

Stojković, Momir. 1983. *Tito-Nehru-Naser: nastanak i razvoj politike i pokreta nesvrstanosti*. Beograd. Zaječar.

The Department of State Bulletin, vol. 35, br. 891. (Washington, D. C.), 1956.

The Department of State Bulletin, vol. 45, br. 1167. (Washington, D. C.), 1961.

The Department of State Bulletin, vol. 46, br. 11. (Washington, D. C.), 1962.

The Department of State Bulletin, vol. 47, br. 1201. (Washington, D. C.), 1962.

The Evening Star (Washington, D. C.), 1961.

Tripković, Đoko. 2013. *Jugoslavija – SSSR: 1956–1971*. Beograd. Institut za savremenu istoriju.

Vjesnik (Zagreb), 1961.

Vučković, Čedomir. „Tito i nesvrstanost“. *Politička misao* 14 (1977), br. 4. 545–558.

Vukadinović, Radovan. 2001. *Međunarodni odnosi od hladnog rata do globalnog poretka*. Zagreb. Agencija za komercijalnu djelatnost d.o.o.

Wilson Center Digital Archive, AVP RF, F. 0104. Op. 17, P. 118, D. 4, ll. 180–185, „From the Journal of S. M. Kudryavtsev, ‘Record of a Conversation with Prime Minister of the Republic of Cuba Fidel Castro Ruz, 4 August 1961’“. Dobiveno od Jamesa G. Hershberga, preveo Gary Goldber. Posjećeno 30. 5. 2025. <https://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/102429/download>.

The American Perspective on Yugoslavia's Non-Aligned Policy from 1955 to 1962

Summary

Yugoslavia's foreign policy in the 1950s and 1960s was shaped by three primary factors: diplomatic relations with the Soviet Union, ties with the United States, and the doctrine of non-alignment. Nevertheless, maintaining a balance among these elements frequently proved challenging due to their inherent contradictions. Following the political rift between Josip Broz Tito and Joseph Stalin, as well as the economic blockade imposed by the Eastern Bloc, Yugoslavia was compelled to initiate economic and military cooperation with its ideological adversary, the United States. Despite the fact that Yugoslavia sustained high-quality cooperation with the Dwight Eisenhower administration, by the mid-1950s it had progressively shifted towards a policy of non-alignment and sought to strengthen its connections with Asian and African nations. This expanding international engagement and advocacy of non-alignment by Yugoslavia elicited adverse reactions within certain American political circles. In the 1950s, the American press and certain congressmen began to link the policy of non-alignment with the Soviet Union, prompting growing calls for a reassessment of Yugoslav-American relations. These claims were, in part, grounded in the fact that Yugoslavia resumed relations with the Soviet Union in the mid-1950s following Nikita Khrushchev's rise to power. Tito was cognizant that his pro-Soviet stance frequently conflicted with the official foreign policy positions of the United States, resulting in diplomatic tensions. Anti-Yugoslav sentiment reached its peak in 1961, following the First Conference of Heads of State or Governments of Non-Aligned Countries held in Belgrade. In his speech, Tito blamed the West for most global crises, and a clear manifestation of his pro-Soviet orientation was the absence of any condemnation regarding the resumption of Soviet nuclear tests. The protracted disputes between the U.S. executive and legislative branches lasted nearly a year. However, despite resistance from the John F. Kennedy administration, Congress revoked Yugoslavia's Most Favored Nation (MNF) Clause in 1962. This restrictive measure prompted significant concern among Yugoslav authorities about the viability of their economy. Nonetheless, the American president's commitment to maintaining cooperation

was evident through the administration's efforts to mitigate the adverse effects of Congress's decision on Yugoslavia.

Keywords: Yugoslavia, Non-Aligned Policy, United States, Josip Broz Tito, Soviet Union.